

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΗΡΟΔΟΤΟΣ - ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

I. ΓΛΩΣΣΑ

(A) Γενικές παρατηρήσεις:

(1) **Ψίλωση:** *ἀπιγμένος* = *ἀφιγμένος* (ωστόσο η δασύτητα στην αρχή λέξης, π.χ. Ἑλληνες, διατηρείται. Το ίδιο συμβαίνει σε σύνθετα που δεν αναγνωρίζονται ως τέτοια, π.χ. καθεύδουσι, καθώς και σε αν-ιωνικούς τύπους, π.χ. ἔφορος)

(2) **Ητακισμός (το αττικό $\bar{\alpha}$ > ιωνικό η, όπου η αττική διάλεκτος διατηρεί το $\bar{\alpha}$ μετά από ρ, ε, ι):** *πρήγμα* = *πῆγμα*, αλλά *πᾶσα* (< *πάνσα < *πάντ-γα), καθώς το μακρόχρονο $\bar{\alpha}$ είναι προϊόν της αντέκτασης, όταν η τροπή $\bar{\alpha}$ > η είχε παύσει να λειτουργεί.

(3) **Χασμωδία:** *νόος* = *νοῦς*, *σημανέει* = *σημανεῖ* (η χασμωδία οφείλεται συνήθως στην απώλεια ενός ενδοφωνηεντικού -j-, -s-, -w-). Ωστόσο, εμφανίζεται με σχετικά ακανόνιστο τρόπο στη χφφ παράδοση.

(B) Φωνήεντα

α αντί ε: *τάμνω*, *μέγαθος*

α αντί η: *μεσαμβρή*

ε αντί α: *τέσσερες*, *ἔρσην* (ἄρσην/ἄρρην)

ε αντί ει: *κρέσσων*, *μέζων*

ει αντί ε: *κείνος*, *ξεῖνος*, *εἵνεκα*/-εν

ε αντί η: *ἔσοῦμαι* (αλλά ἥσων)

ε αντί ο: *πεντηκόντερος*

ευ αντί ου: *ποιεῦσι*, *ποιεῦντες*, *θηεῦμενος*

η αντί ε: *μαχήσομαι*, *ἠώς*

ηι αντί ει: ἀριστήιον, οἰκήιος

ι αντί ε: ἰστίη (ἔστία)

ι αντί ει: ἕκελος (εἶκ- στα σύνθετα)

ι αντί ευ: ἰθύς

ο αντί ω: χρεόν < χρεῶ ὄν

ου αντί ο: οὔρος (*ὄρφορ), μοῦνος (*μόνφορ)

ω αντί αυ: θῶμα, τρῶμα

ω αντί ευ: ἔπλωσα (<πλώω αντί πλέω)

ω αντί ου: ὦν (οὔν)

(Γ) Σύμφωνα

(1) κῶς (πῶς), κως (πως), ὀκότε (ὀπότε), κότερος (πότερος): το πρωτο-ινδοευρωπαϊκό *k^wο- αντιπροσωπεύεται στην αττική διάλεκτο με το -π-.

(2) δέκομαι (αλλά δέχεται)

(3) οὐκί

(4) γίνομαι, γινώσκω (ίσως εξαιτίας ανομοίωσης του δεύτερου -γ-)

(5) ἐνθαῦτα, ἐνθεῦτεν (χωρίς την μετάθεση, ἐνταῦθα - ἐντεῦθεν, της αττικής διαλέκτου)

(Δ) Ουσιαστικά και επίθετα

Πρωτόκλιτα

(1) γνκ. εν. -εω: Ξέρξεω

(2) γνκ. πληθ. -έων: μοιρέων

(3) δοτ. πληθ. -ηισι: ἡμέρηισι

Δευτερόκλιτα

(1) δοτ. πληθ. -οισι: λόγοισι

Τριτόκλιτα

(1) ουσ. και επιθ. -ος, -ης, -εύς δεν συναιρούνται: γένεος, Ἄστυάγεα, βασιλέος

(2) πόλις, ὕβρις, φύσις κ.λπ. διατηρούν το -ι- σε όλη την κλίση: πόλιος, πόλι, πόλις, πολίων, πόλισι

(Ε) Αντωνυμίες

- (1) ἐμέο (ἐμοῦ), σέο, τέο (έσοῦ)
- (2) ὅστις, ὅτεν, ὅτεωι, ὅτεων, ὀτέοισι
- (3) ὅς, τόν - ἤ, τήν - τό, τό
- (4) σφεας = αὐτούς, σφεων = αὐτῶν, σφι-σφισι = αὐτοῖς
- (5) ἐωυτόν
- (6) μιν = αὐτόν, αὐτήν

(ΣΤ) Ρήματα

- (1) η συλλαβική αύξηση λείπει στον υπερσυντέλικο (παρατετάχατο), συχνή χρήση θαμιστικών τύπων σε -σκον (ἔχεσκον)
- (2) η χρονική αύξηση δεν σημειώνεται πάντα, ιδίως όταν το ρήμα αρχίζει με δίφθογγο (αἴνεσα)
- (3) ασυναίρετοι τύποι: ἔσει (ἔσει/ἔση) - πείθεο (πείθου), ἐγεγόνεε (ἐγεγόνη), ἐτίθεε (ἐτίθει)
- (4) το δείκνυμι και άλλα συμφωνόληκτα -μι έχουν τύπους από τα -ω στο 2ο και 3ο πρόσωπο εν. (προδεικνύει αντί για προδείκνυσι), στο 3ο πρόσωπο πληθ. (δεικνύουσι αντί για δεικνύασι) ενεστώτα οριστικής και 3ο πρόσωπο εν. προστακτικής.
- (5) -αται, -ατο χρησιμοποιούνται στο 3ο πληθ. ευκτικής, σε πρκμ. και υπερσ. (ἀνελοίατο, ἀπίκαται, διεφθάρατο) και στον ενεστώτα και παρατατικό ορισμένων -μι ρημάτων (κανονικά στα δύναμαι, ἐπίσταμαι, ἴσταμαι), ορισμένες φορές και σε άλλα.
- (6) συνηρημένα: (α) τα -εω είναι ασυναίρετα (αλλά δεῖ, ἔδει) και (β) τα -αω έχουν κάποτε στον ενεστώτα οριστικής και τύπους -εω (τολμέω, ὀρέων)
- (7) -μι ρήματα έχουν στο 2ο και 3ο πρόσωπο ενικού και 3ο πληθ. ενεστώτα και συνηρημένους τύπους: τιθεῖς (τίθης), τιθεῖ (τίθησι), τιθεῖσι (τιθέασι)

(8) άλλοι ρηματικοί τύποι: οἶδαμεν (ἴσμεν), οἶδασι (ἴσασι), εἶπα (εἶπον), εἶπας (εἰπών), λάμψομαι (από το λαμβάνω), εἶς (εἷ), εἰμέν (ἐσμέν), ἔωσι (ῶσι), ἔών (ῶν), ἐοῦσα (οὔσα)

II. ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Άμεση παράδοση:

(i) 2 οικογένειες ή ομάδες χφφ, η *stirps florentina* (a) και η *stirps romana* (b).

(a) **A:** Laurentianus 70.3, ca. 900

B: Romanus Angelicus gr. 83, ca. 11-12 saec.

(b) **D:** Vaticanus gr. 2369, ca. 950-975

R: Vaticanus gr. 123, 14 saec.

S: Cantabrigiensis Sancroftianus coll. Emmanuelis gr. 30, 14 saec.

V: Vindobonensis gr. 85, 14 saec.

C: Laurentianus Conv. Suppr. gr. 207, 11 saec.

P: Parisinus gr. 1633, 14 saec.

(ii) 40 περίπου δημοσιευμένοι πάπυροι (οι περισσότεροι αφορούν το 1ο βιβλίο, στοιχείο που δείχνει πως ίσως οι νουβέλες κυκλοφορούσαν χωριστά στην αυτοκρατορική περίοδο). Η διάκριση σε δύο οικογένειες που παρατηρείται στα χφφ δεν διαπιστώνεται στους παπύρους, στοιχείο που δείχνει πως είναι πιθανό ότι οι δύο αυτές οικογένειες ίσως ανήκουν στην περίοδο της μετάβασης από τον κύλινδρο στον κώδικα (ο κύλινδρος δεν μπορούσε να περιέχει περισσότερα από ένα βιβλίο των *Ἱστοριῶν*)

Έμμεση παράδοση

Χωρία των Ἱστοριῶν που παραδίδονται από άλλους συγγραφείς

Γλωσσάρια

Α ή *Λέξεις Ἡροδότου* (ταξινόμηση με βάση την εμφάνιση των λέξεων στο κείμενο), πριν από το 900 μ.Χ., είναι η παλαιότερη. Μάλλον συνόδευε ένα υπόμνημα, καθώς περιέχει και ορισμούς λέξεων που μπορεί να μπερδευθούν με ομώνυμους τους.

Β ή *Λεξικὸν τῶν Ἡεροδοτείων λέξεων* (αλφαβητική ταξινόμηση). Σώζεται σε διάφορες εκδοχές που διαφέρουν μεταξύ τους και προφανώς στηρίχτηκε στη μη αλφαβητική ταξινόμηση με προσθήκες διαφόρων λέξεων, ορισμένες από τις οποίες δεν απαντούν στο κείμενο του Ηροδότου.

Υπόμνημα του Αρίσταρχου

Πρόκειται για ένα παπυρικό απόσπασμα με σαφή αναφορά στον Αρίσταρχο. Στην παρούσα μορφή μάλλον είναι ένα συμπίλημα που χρονολογείται στον 3ο αιώνα μ.Χ. Περιέχει το τέλος του υπομνήματος στο 1ο βιβλίο των *Ἱστοριῶν*.

Σχόλια

Είναι λίγα, μάλλον ύστερης εποχής και δεν έχουν μέχρι σήμερα εκδοθεί κατάλληλα.

Περὶ Ἰάδος του Μοσχόπουλου

Περιγραφή της ιωνικής διαλέκτου με συχνές αναφορές στον Ηρόδοτο.

Γεώργιος Κορίνθιος

Το έργο του για την ιωνική διάλεκτο περιλαμβάνει αρκετές αναφορές στον Ηρόδοτο.

Το έργο του Πλουτάρχου *περὶ Ἡροδότου κακοηθείας* (*Ἠθικά* [*Moralia*] 854e-874c) και η παρωδία του Λουκιανού *Περὶ τῆς Συρίας θεοῦ* είναι βεβαίως μη επιστημονικά αλλά χρήσιμα για την πρόσληψη του Ηροδότου.